

A valós, a szimbolikus és a virtuális tereinkről

Einstein mondta volt egyszer valahol – legalábbis a legenda úgy tartja –, hogy „teret elképzelni annyit jelent, mint elképzelni térbeli tapasztalataink összességét”. A valóban nagyon szellemes aforizma mögött ott rejlik valóságos létünknek, létezésünknek az az alapvető törvényszerűsége, hogy minden, ami történik velünk az valahol, valamilyen térben, területen, tájon következik be. S persze az is természetes, hogy ez a tény nem mindig tudatosan bennünk a világhírű fizikus előbb leírt népszerűsítő mondatának módján. Pedig ezek a tereink valójában igen nagy hatással vannak mindennapjainkra. Befolyásolják hangulatunkat, komfortérzetünket, de nem kis befolyással vannak munkavégző képességünk újratermelésére. Sőt, ha nagyobb bővítjük e valós terek léptékét, akkor a kedvezőtlen helyzetű térségekben élők esetében még az életésélyekre, az adott helyen (térben) való boldogulás lehetőségeire is jelentős hatással vannak.

Az is természetes ma már, hogy az ember elképesztő sebességgel képes eljutni a világ legkülönbözőbb pontjaira, azaz a térben mérhető távolságot – mondhatni – mára már legyőztük. Ahhoz, hogy elmélyülhessünk a kis írás erejéig e dolgokban vegyük most sorra röviden a címben jelzett tereink néhány érdekes elemét. Az úgynevezett „valós tereink” közül elsőként az intim tereinket nézzük. Ezek szobáinkat, lakásunkat, szomszédságunkat, városrészünket jelenti. Majd „terjeszkedik” – gondolatvilágunkban is tovább a valós tér – a városunkon, a Kiskunságon, az Alföldön, az országon, a Kárpát-medencén át – mindig egyik tér a másikat magába olvasztva –, és ma már az átlagember számára Európát is magába öleli. Hiszen ez a korábban számunkra oly távolinak tűnő Unió most már valóságos térbeli egységgé formálódik, amiben nekünk – Közép-Európa szívében – „helyünk van”. (Hogy ez a hely milyen most, vagy milyen lehetne, arról terjedelmi okok miatt majd egy másik alkalommal írok.)

A bennünket közvetlenül körülvevő valóságos, vagy másképpen mondva megélt tereink minősége nagyon különböző lehet. Nyilván a társadalom különböző rétegei is eltérő igényeket fogalmaznak meg e terekkel szemben. A bajok két esetben válhatnak súlyossá: ha nincs közös megegyezés abban, hogy közösségi tereinket, parkjainkat, utcáinkat hogyan használjuk közösen, és hogy vannak-e mindenki által elfogadott és követett térhasználati szabályok (pld. a tisztán tartott utcáktól, a gyalogosokat mindig előreengedő udvarias autós polgárokig stb.)? Vagy akkor is nagyon megnövekedhetnek e térbeli konfliktusok, ha a növekvő jövedelmi és igénykülönbségek (aminek másik oldalán ott a kirekesztettség, a munkanélküliség, a bűnözés) miatt a helyi közösség erőteljesen elkülönül, szegregálódik. „Szétszabdálódik a tér”, s a teljesen individualizálódó társadalom egyre kevésbé lesz képes a neki „adatott terület” közös értékeinek megvédésére, használatára. Sőt a növekedő térbeli különbségek – s ezt most már nemcsak a településen, vagy a városon belül érthetjük (sőt láthatjuk) – hanem az országunkon belül is, egyre jelentősebb etnikai, politikai – térben is markánsan elkülönülő – feszültségeket okoznak. A fejlett térségek továbbhaladását is gátolja majd, ha nem fogja fel tudatosan a jobban (vagy jobb helyen) élők közössége, hogy perspektívát kell adni az elmaradott térségekben vergődőknek, vagy sokszor csak tengődőknek. Fel kell őket zárkóztatni, esélyt kell teremteni. S aligha vitatható, hogy ehhez a nemzeti-politikai közösségnek kell hozzájárulni az Európai Unió mellett.

A valós, megélt tereink sajátos leképeződései tudatunkban az úgynevezett szimbolikus, vagy másképpen mondva mentális terek. Népszerűen próbálva írni róluk, nem mások ezek a különös képződmények, mint a fejünkben lévő térképek, pillanatképek az általunk bejárt világról. Nyilván ugyanúgy épülnek fel lakókörnyezetünktől (kedvenc fotelünk képétől, amire a munkaidő végén gondolunk), a mindennapi mozgásaink során látott és érzékelt utcarészleteken át az ország (vagy a világ) különböző részein, emlékezetes módon átélt, vagy megpillantott különleges térbeli

képződményekig, melyek sokszor valóban felejtethetetlenül beleívódnak tudatunkba. Mondjuk is sokszor: no „ezt” a pillanatot nem felejtjük el. Egyébként ilyen szimbolikus tereket „teremteni” is lehet. Ilyennek tekinthető most városukban, Kecskeméten Farkas Gábor és Probstner János közös alkotása a Főtéren, ami lehet, hogy éppen azért talált ellentmondásos fogadtatásra, mert nem vagyunk hozzászoktatva – remélem, nem leszek kioktató, ha azt írom – és megtanítva a szimbolikus közösségi terek fontosságára. Pedig vannak ilyenek. Ilyen volt hajdan a kecskeméti nagypiac is a Főtéren, vagy a vasútkert, ahol hajdan fiatalok ezrei majálistoztak (és égett be térbeli memóriájukba a kedves emlék például az első szerelemről az adott szimbolikus térrel együtt). Vagy sokszor – és sajnos már valóban csak efféle – szimbolikus térrészletnek tekinthető a hagyományosan a kiskunsági tájba illő magyar alföldi tanya. Ahogy Sági Lajos plébános mondta: a magyar nyelvben a város az város, a falu az falu, de a tanya az világ, „tanyavilág”. Igen, ez igaz. Mert a Homokhátságot hajdan birtokba vevő és tanyákkal azt teleépítő őseink számára a tér adottságai (a változatos löszös, homokos talaj, a vízállások és a víznyerés lehetősége, sőt az egy-két méternyi szintkülönbség is) nemcsak a konkrét térbeli adottságokat jelentették, hanem idővel az Arany János által is megénekelte „csínos tanyaként” a táj szimbolikus elemeivé váltak. (Ezért is rettenetes az „építő-rombolás”, ami ezen évszázados és minden európai kultúrállamban szigorúan őrzött és védett szimbolikára fittyet hányva történt Kecskemét legszebb tanyás részein).

A szimbolikus közös tér tehát éppen olyan fontos számunkra, mint a valós. Hiszen érző, emocionális lényként a tér szimbolikájának ereje, öröme éppúgy hozzájárulhat kötődéseink kialakulásához, sőt meríthetünk abból megújuló erőt is egyfajta cselekvő identitáshoz. Ahogy az *Ábel Amerikában*-t is megíró Tamási Áron mondta: „azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne”. Ehhez kell ott lenni „az iskolába menvén, a járda peremén”, hogy ne feleljenek a mai diákok sem „a kőnek”, amire rá lehet lépni – ahogy Radnóti Miklós verséből tudjuk.

S mindezekhez képest már szinte hihetetlen, de formálódik világunkban egy újabb tér, amit nevezhetünk Mészáros Rezső után akár kibertérnek, vagy virtuális térnek. Amit az egész világot behálózó információs rendszer hozott létre. Ahol nem egymással szemben ülve beszélgetünk, hanem a chat-szobában. Ahol a virtuális pénz mértéke talán már kilencszerese a valódinak. Ahol a számítógép térképi világa előtt ülve már csaknem ugyanúgy rácsodálkozhat az Himalája csúcsaira vagy az egyiptomi piramisokra, mintha ott lennél. Ahol egymással nem is találkozó emberek virtuális stratégiai (térbeli) játékokkal „foglalják el az országot”. Vagy szimbolikus várost, falut építhetnek, ahol a virtuális térben azonnal láthatóvá válik, hogyha a politikus rossz döntést hoz, akkor település adatai romlanak, vagy ha jók a civil szerveződések és az iskolák, akkor a virtuális város lakói boldogabbak, és fenntarthatóvá válik a település jövő fejlődése. A minap hallottam Csepeli György professzornak egy nagyszerű előadását, amely jelentős számú felmérési minta alapján bizonyította: az internethasználók, a virtuális térben együtt dolgozók, gondolkozók sokkal autonómabb személyiségek, akik mérhetően is felelősebben gondolkodnak a világ apróbb-nagyobb dolgairól. Azaz a virtuális tér és -világ mintha egy új, a glóbusz egésze (s remélem, hogy aztán a hely, a lokalitás) iránt sokkal érdeklődőbb és tudatosabban cselekvő nemzedék felnövekedését jelezné.

Az a hipotézisem, hogy a Tamási Áron által megfogalmazott paradigma is akár új értelmet nyerhet, mert a virtuális térben a legkisebb faluban is van esély az új világhoz való hozzákapcsolódásra. (A finnek ezt nagyon tudatosan biztosították, s a tudástársadalom fejlesztésében ezért járnak ott, ahol.) A tehetségek mindenütt azonos arányban születnek, a virtuális tér pedig lehetőséget adhatna nekik, hogy azt kibontakoztathassák. Sőt, mint geográfuskutató (lelkében pedig mindig földrajztanár) had jelezzem, hogy a virtuális térben sokkal kevesebb a valós tereinkről szóló igazi, új modern földrajzi információ, mint lehetne. Tájaink, településeink sokoldalú ismereteit magyar és idegen nyelveken is sokkal nagyobb

arányban és gondosabban kellene felépíteni az internet világhálójára. S ha ez akár egy sajátos szellemi mozgalommá válna, akkor bekövetkezhetne egy igazi csoda: a valóságosan megélt tereinkről egyfajta sajátosan bővíthető tudás állna rendelkezésünkre, ami hozzájárulhatna (sőt megalapozná) szimbolikus tereink kötődés-rendszerét és élményanyagát is.

S végül, de nem utolsó sorban ott lehetne – egyébként fogyó és kis – népünk, talán éppen e formában növekedő szellemi erejével és ismertével a világ exponenciálisan bővülő virtuális terében. Ehhez azonban nyilván mindhárom terünket – a valósat, a szimbolikus és a virtuális is - ismerni, gondozni és tudatosan építeni szükséges.

Csatári Bálint, Kecskemét

Szagrális terek és profán térfoglalások Kolozsváron

Mircea Eliade szerint a városok védelme mágikus szertartásokkal kezdődött, s a palánkok, várfalak, bástyák, földhányások kezdetben inkább a gonosz szellemek beözönlését hivatottak megakadályozni, semmint a tényleges ellenségét. A mikrokozmosz, s így a város számára is mindig kijelöltek egy középpontot, melyet a hierofánia révén megszentelt helynek tekintettek. A középpont mágikus és szent, és semmi kapcsolata nincs a földrajzi, profán „térhez”, attól függetlenül létezik. E központ egyben a reális vagy árnyék- és az istenek vagy túlvilágok határán található. Elválasztja az élők és a szellemek világát, a poklot és a mennyet, az eget és a földet, vagy a három – Ég, Föld, Pokol – réteget.

Az elmúlt év májusában a kolozsvári Főtér központi részét palánkokkal kerítették el, és a kíváncsiak szeme elől elzárva megkezdődött a több mint egy évszázada változatlan tér átépítése, modernizálása, minek következtében végbemegy a kolozsvári és az erdélyi magyarság szagrális terének profanizálása. A tervezők az európai nagyvárosok egy részének térrendezését tartották szem előtt és követendő példának.

Kolozsvár számára a központ a Főtér, mely egyben jelképe is a városnak: szabályos és tágas négyszöge – délkelet Európa talán legszimmetrikusabb tere – tanúja a város mindennapi életének és a rendkívüli eseményeknek egyaránt. Egy város fő tere palimpszeszt: hol rejtve, hol nyíltan magán viseli az elmúlt korok változásait, mindent elmond a település lakosságáról, társadalmi beágyazottságáról, történetéről, az a tér, amit az urbe köveit koptató polgár magáénak érez. A kolozsvári Főtéren található az erdélyi magyarság által két, szagrálisnak is tekintett emlékműve, a több mint fél évezredes Szent-Mihály templom és az egy évszázados Mátyás király szobor. Az egykor Piactérnek nevezett mai Főtér az elmúlt másfélszáz évben több radikális átszervezést, átrendezést, tervezett rombolást is túlélte. Jelenleg egy újabb modernizációs rekonstrukció előtt áll, mely a sajtóból jól nyomon követhető magyar-román együttélés történeti emlékezetét meghatározó mítoszok életerejének legújabb példajaként körvonalazódik ki. A kolozsvári Főtér kérdése jelképes csata a magyar közösség túléléseért Erdély kulturális központjában. Ennek a küzdelemnek a során pedig a felek egyaránt különböző mítoszokat